

Sygn. akt II CSK 114/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Gminy D.

przeciwko Gminie P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 26 stycznia 2018 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 23 czerwca 2016 r.,

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od strony powodowej na rzecz strony pozwanej
kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka Gmina D. domagała się zasądzenia od pozwanej Gminy P. kwoty 1 528 510,00 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 1 410 110,00 zł od dnia 5 października 2013 r. i od kwoty 118 400 zł od dnia 25 października 2014 r. do dnia zapłaty tytułem zwrotu korzyści majątkowej uzyskanej przez pozwaną jako surogat za nieruchomość darowaną przez powódkę pozwanej.

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 30 października 2015 r. uwzględnił powództwo.

Sąd ustalił, że aktem notarialnym z dnia 9 listopada 2005 r. powódka darowała pozwanej bliżej w tym akcie określoną zabudowaną nieruchomość, położoną w P., stanowiącą działkę gruntu nr 4 (po podziale - działki nr 4/1 i 4/2). Na nieruchomości prowadzony był publiczny zakład opieki zdrowotnej. W umowie darowizny strony postanowiły, że pozwana będzie prowadziła na nieruchomości publiczny zakład podstawowej opieki zdrowotnej i że w razie zaniechania prowadzenia tej działalności i przeznaczenia nieruchomości w planie zagospodarowania przestrzennego na zabudowę usługową zapłaci powódce kwotę 241 653 zł, stanowiącą wartość przedmiotu darowizny.

Pozwana kontynuowała prowadzenie na nieruchomości publicznego zakładu opieki zdrowotnej.

Decyzją Wojewody [...] z dnia 19 maja 2011 r. zezwolono na realizację inwestycji drogowej na budowie drogi ekspresowej S-8, zlokalizowanej między innymi na działce nr 4/1. Na podstawie art. 12 ust. 4 pkt 1 ustawy z dnia 10 kwietnia 2003 r. o szczególnych zasadach przygotowywania i realizacji inwestycji w zakresie dróg publicznych (jedn. tekst: Dz. U. z 2008 r., Nr 193, poz. 1194 ze zm., dalej: „ustawa z 2003 r.”) spowodowało to przejście działki nr 4/1 z mocy prawa na własność Skarbu Państwa. Na mocy decyzji Wojewody z dnia 23 lipca 2012 r., wydanej na podstawie art. 12 ust. 4a i 4f, art. 5, art. 18 i 3 i art. 22 ust. 1 ustawy z 2003 r., pozwana otrzymała za działkę nr 4/1 odszkodowanie w wysokości 1 528 510,00 zł. Aktem notarialnym z dnia 16 kwietnia 2012 r. pozwana sprzedała Skarbowi Państwa działkę nr 4/2, będącą resztówką nieruchomości objętej umową

darowizny z dnia 9 listopada 2005 r. za kwotę 118 400 zł. Powodem sprzedaży było to, że działka nr 4/2, ze względu na swój kształt, i położenie nie mogła być wykorzystywana gospodarczo.

Oświadczeniem z dnia 9 lipca 2013 r. powódka, powołując się na art. 11 ust. 1 i art. 13 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (ówcześnie jedn. tekst: Dz. U. z 2010 r., Nr 102, poz. 651 ze zm., obecnie jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 2147 ze zm., dalej jako: „u.g.n.”), odwołała darowiznę z dnia 9 listopada 2005 r., wskazując, że pozwana nie wykorzystuje darowanej nieruchomości na cel wskazany w umowie darowizny, tj. działalność związaną z realizacją zadań służby zdrowia. W związku z odwołaniem darowizny powódka pismem z dnia 17 września 2013 r., powołując się na art. 405 i art. 406 w związku z art. 898 § 2 k.c., wezwała pozwaną do zapłaty 1 528 510,00 zł., a pismem z dnia 14 października 2014 r. do zapłaty dalszych 118 400,00 zł.

Pozwana odmówiła zapłaty. Podniosła, że w związku z likwidacją budynku zakładu opieki zdrowotnej na nieruchomości w P. najpierw przeniosła zakład na ul. J. w P., a następnie uruchomiła go w dniu 1 grudnia 2012 r. w nowo wybudowanym budynku w P., położonym około 1 km od pierwotnej lokalizacji placówki.

W latach 2010-2012 pozwana poniosła koszty związane z remontem budynku zakładu opieki zdrowotnej w P. w wysokości 352 327,62 zł i koszty związane z budową i uruchomieniem nowego budynku zakładu w P. w wysokości 1 320 470,14 zł.

Powódka i pozwana prowadziły rozmowy celem polubownego załatwienia sporu. Pozwana oferowała powódce zapłatę dotacji pieniężnej. Pozwana nie zgodziła się jednak na tę formę pomocy finansowej.

Sąd wskazał, że zgodnie z art. 13 ust. 2 u.g.n., nieruchomość stanowiąca własność Skarbu Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego może być przedmiotem darowizny na cele publiczne, a także przedmiotem darowizny dokonywanej między Skarbem Państwa a jednostką samorządu terytorialnego, jak również między jednostkami samorządu terytorialnego. W umowie darowizny określa się cel, na który nieruchomość jest darowana. W przypadku

niewykorzystania nieruchomości na ten cel, darowizna podlega odwołaniu. W okresie istotnym dla okoliczności sprawy odstąpienie od odwołania darowizny zgodnie z art. 13 ust. 2a było możliwe za zgodą organu, który wyraził zgodę na jej dokonanie, tj. w wypadku nieruchomości, która była własnością jednostki samorządu terytorialnego, za zgodą rady lub sejmiku tej jednostki. Rada Gminy D. (powódki) nie wyraziła zgody na odstąpienie od odwołania umowy darowizny z dnia 9 listopada 2005 r.

Według Sądu, przepis art. 13 ust. 2 u.g.n. nie określa terminu, w jakim darowana nieruchomość ma zostać wykorzystana na cel podany w umowie, a tym samym nie określa terminu, w jakim ewentualnie należałoby darowiznę odwołać. Powódka mogła więc w każdym czasie złożyć oświadczenie o odwołaniu darowizny.

Sąd uznał, że nie ziściły się przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej w stosunku do powódki przewidziane w umowie z dnia 9 listopada 2005 r. Pozwana zaprzestała prowadzenia działalności leczniczej na nieruchomości wskutek realizacji na niej inwestycji w postaci budowy drogi ekspresowej, a więc z powodu okoliczności, na którą nie miała wpływu. Podjęła także działania w celu zapewnienia ciągłości udzielania świadczeń zdrowotnych na innych nieruchomościach. Nie doszło ponadto do przeznaczenia darowanej nieruchomości w planie zagospodarowania przestrzennego na zabudowę usługową.

Okoliczności te nie miały jednak wpływu na rozstrzygnięcie sprawy. Wskutek wyzbycia się darowanej nieruchomości pozwana odniosła korzyść majątkową, którą - po odwołaniu darowizny - powinna zwrócić powódce na podstawie art. 405 i art. 406 k.c. Taką korzyścią w okolicznościach sprawy była nieruchomość stanowiącą działkę nr 4/1. W związku z tym, że jej zwrot powódce jest niemożliwy z powodu nabycia jej własności przez Skarb Państwa, pozwana powinna zwrócić powódce - na podstawie art. 406 k.c. - kwotę odszkodowania uzyskaną od Skarbu Państwa za utratę prawa własności działki nr 4/1. Nie może się powołać na art. 409 k.c. w celu uchylenia się od tego obowiązku, gdyż dokonując nakładów na budowę ośrodka zdrowia na innej nieruchomości miała świadomość konieczności zapłaty powódce rekompensaty za darowaną nieruchomość. Ponadto pozwana właśnie w zamian za środki uzyskane od Skarbu

Państwa nabyła inną nieruchomość, urządziła i wyposażała na niej nowy ośrodek zdrowia, który stanowi jej własność, reprezentującą konkretną wartość majątkową. Zwrotu od powódki nakładów poczynionych na działce nr 4/1 pozwana mogłaby ewentualnie dochodzić na podstawie art. 408 k.c., ale nie wystąpiła z takim roszczeniem.

Apelację od wyroku z dnia 30 października 2015 r. wniosła pozwana. Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 23 czerwca 2016 r. uwzględnił apelację i zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że powództwo oddalił.

Podzielając ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego Sąd Apelacyjny wskazał, że pozwana nie wyzbyła się darowanej nieruchomości z własnej inicjatywy, lecz utraciła ją na skutek wywłaszczenia z mocy prawa na rzecz Skarbu Państwa. Z chwilą przejścia własności nieruchomości na własność Skarbu Państwa przestała ona być wykorzystywana na cel określony w umowie darowizny z dnia 9 listopada 2005 r. Kluczowe znaczenie miała więc ocena, czy stan taki wypełniał dyspozycję art. 13 ust. 2 u.g.n., tj. uzasadniał odwołanie darowizny.

Sąd wskazał, że pojęcie niewykorzystania nieruchomości na cel wskazany w umowie jako przesłanka zniweczenia jej skutków występuje nie tylko w art. 13 ust. 2 u.g.n., ale także w art. 22 ust. 1 i art. 59 ust. 2 i 5 u.g.n. Ustawodawca odróżnił od niej przesłankę następcej zbędności nieruchomości przekazanej w określonym celu, którą posłużył się w art. 46 ust. 2 pkt 2), art. 47 ust. 1, art. 105 ust. 5 i art. 136 ust. 3 u.g.n. Chodzi o zwrot nieruchomości, gdy stała się ona zbędna na cel określony w decyzji o wywłaszczeniu.

Pojęcia „niewykorzystania” nieruchomości nie można zrównywać z pojęciem stanu „zbędności” nieruchomości na cel, na który została ona przekazana. Stan ten należy odnieść również do sytuacji, w której dotychczasowe wykorzystywanie nieruchomości zgodnie z zastrzeżonym w umowie celem stało się niemożliwe z przyczyn niezależnych od obdarowanego.

Pozwana wykorzystywała darowaną nieruchomość na określone w umowie darowizny cele związane z ochroną zdrowia. Czyniła to przez cały okres, w którym była właścicielem nieruchomości. Cel określony w umowie został zniweczony na skutek okoliczności niezależnych od pozwanej. Przejęcie nieruchomości

na własność Skarbu Państwa spowodowało, że dalsze wykorzystywanie nieruchomości na cel wskazany w umowie darowizny stało się niemożliwe z przyczyn, na które pozwana nie miała wpływu.

Pojęcia „niewykorzystania” nieruchomości, o którym mowa w art. 13 ust. 2 u.g.n., nie można utożsamiać z następczym zaprzestaniem jej wykorzystywania na cel określony w umowie darowizny. Strony tę różnicę dostrzegały, skoro w umowie darowizny z dnia 9 listopada 2005 r. zastrzegły odszkodowanie od pozwanej na rzecz powódki na wypadek zaprzestania prowadzenia działalności leczniczej na darowanej nieruchomości.

Nie została więc spełniona przesłanka odwołania darowizny określona w art. 13 ust. 2 u.g.n. Zarzut naruszenia tego przepisu Sąd uznał w związku z tym za zasadny.

Sąd przyjął także, że w sytuacji, w której prowadzenie działalności leczniczej przez pozwaną na darowanej nieruchomości stało się niemożliwe z przyczyn od niej niezależnych i w której przeznaczyła ona w całości odszkodowanie uzyskane z tytułu utraty własności tej nieruchomości na zapewnienie ciągłości tej działalności na innych nieruchomościach, odwołanie przez powódkę darowizny i żądanie przez nią od pozwanej zapłaty kwoty odpowiadającej wysokości odszkodowania stanowi nadużycie prawa podmiotowego (art. 5.k.c.). Jest tak tym bardziej, że powódka była zainteresowana dalszym świadczeniem usług medycznych przez pozwaną na rzecz mieszkańców Gminy D. (powódki), jak również, że świadcząc takie usługi na ich rzecz pozwana wyręcza powódkę z obowiązku samodzielnego wykonywania obowiązków określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 581 ze zm.) i dopłaca do funkcjonowania nowego ośrodka zdrowia kwotę 1 750 000 zł rocznie.

Skargę kasacyjną od wyroku z dnia 23 czerwca 2016 r. wniosła powódka. Zarzuciła naruszenie art. 386 § 1, art. 385, art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1, art. 381 i art. 368 § 1 pkt 4) k.p.c., art. 13 ust. 2 u.g.n. i art. 5 k.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do

ponownego rozpoznania bądź o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżąca dopatruje się naruszenia art. 386 § 1 k.p.c. w tym, że Sąd drugiej instancji nietrafnie zastosował ten przepis i uwzględnił apelację pozwanej pomimo jej bezzasadności, a naruszenia art. 385 k.p.c. w tym, że Sąd ten nie zastosował z kolei tego przepisu, mimo że apelacja pozwanej była w całości bezzasadna.

Wskazane zarzuty nie zostały przez skarżącą uzasadnione. Niezależnie od tego trzeba wskazać, że w orzecznictwie utrwalony jest pogląd, iż zastosowanie przez sąd drugiej instancji art. 385 k.p.c. w warunkach, gdy zdaniem skarżącego sąd ten powinien orzec zgodnie z art. 386 § 1 k.p.c., względnie zastosowanie art. 386 § 1 k.p.c. w sytuacji, w której według skarżącego należało zastosować art. 385 k.p.c., nie może być wskazywane samodzielnie jako uchybienie procesowe, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Do obu tych przepisów sąd sięga w ostatniej fazie postępowania, po dokonaniu subsumpcji ustalonego stanu faktycznego pod mającą zastosowanie w sprawie normę prawa materialnego. Skorzystanie przez sąd z tych przepisów przy wydawaniu orzeczenia jest konsekwencją czynności podjętych na wcześniejszych etapach postępowania, a nie przyczyną zarzucanej wadliwości orzeczenia, a zatem nie może być postrzegane, jako uchybienie przepisom prawa procesowego, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2012 r., IV CSK 166/12, nie publ., z dnia 6 lutego 2015 r., II CSK 317/14, nie publ.). Naruszenie tych przepisów może zyskać na znaczeniu tylko w razie skutecznego wskazania innych wadliwości zaskarżonego orzeczenia.

Podniesione przez skarżącą zarzuty naruszenia art. 386 § 1 i art. 385 k.p.c. nie mogą zatem odnieść skutku.

Spośród dalszych zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej rozważenia w pierwszej kolejności wymaga zarzut naruszenia art. 13 ust. 2 u.g.n. Odnosi się on do kwestii, czy w okolicznościach sprawy zachodziły podstawy do tego, aby skarżąca odwołała darowiznę. Skarżąca uważa, że Sąd drugiej instancji naruszył art. 13 ust. 2 u.g.n., gdyż uznał, że nie doszło do spełnienia określonej

w tym przepisie przesłanki odwołania darowizny w postaci „niewykorzystania” nieruchomości na cel określony w umowie darowizny, chociaż ustalił, że pozwana faktycznie przestała wykorzystywać nieruchomość na cel określony w umowie darowizny z dnia 9 listopada 2005 r.

Przepis art. 13 ust. 2 u.g.n. posługuje się sformułowaniem „niewykorzystania”, a nie „niewykorzystywania” nieruchomości na cel określony w umowie darowizny. Podstawa do odwołania darowizny wystąpi zatem wtedy, gdy nieruchomość została darowana na określony w niej cel i nie doszło do wykorzystania tej nieruchomości na ten cel. Chodzi o to, czy cel, na który darowana została nieruchomość, został przez obdarowanego na darowanej nieruchomości zrealizowany, a nie o to, czy cel ten jest nadal realizowany. Nie zachodzi w związku z tym podstawa do odwołania darowizny w sytuacji, w której nieruchomość została wykorzystana na cel określony w umowie, tj. cel ten został na niej zrealizowany, ale później doszło do zmiany przeznaczenia nieruchomości i przestała ona być wykorzystywana na cel określony w umowie. Jeśli więc nastąpiło wykorzystanie nieruchomości na cel określony w umowie darowizny, a następnie nieruchomość ta przestała być wykorzystywana na ten cel, to darczyńca nie może już odwołać darowizny, gdyż nie może już wystąpić sytuacja niewykorzystania nieruchomości na cel określony w umowie.

Sąd drugiej instancji zasadnie zestawiał ze sobą przesłankę niewykorzystania nieruchomości na cel określony w umowie darowizny jako podstawę odwołania darowizny w świetle art. 13 ust. 2 u.g.n. z przesłanką zbędności wywłaszczonej nieruchomości na cel określony w decyzji o wywłaszczeniu jako podstawą żądania zwrotu tej nieruchomości zgodnie z art. 136 ust. 3 u.g.n. Nie chodzi jednak o to, czy pojęcie niewykorzystania, o którym mowa w art. 13 ust. 2 u.g.n., można utożsamiać z pojęciem zbędności, które występuje w art. 136 ust. 3 u.g.n., lecz o to, że zarówno niewykorzystania nieruchomości na cel określony w umowie darowizny, jak również zbędności nieruchomości na cel określony w decyzji wywłaszczeniowej, nie można wywodzić ze zdarzeń przyszłych, które zaistniały już po wykorzystaniu nieruchomości na cel określony w umowie darowizny albo po osiągnięciu celu wywłaszczenia. Z tego punktu widzenia interpretacja art. 13 ust. 2 u.g.n. zakładająca, że nie można mówić o niewykorzystaniu nieruchomości na cel

określony w umowie darowizny w razie, gdy po jej wykorzystaniu na ten cel doszło później do zmiany jej przeznaczenia i przestała ona być wykorzystywana na tenże cel, koresponduje z wykładnią art. 136 ust. 3 u.g.n., zgodnie z którą w razie wykorzystania nieruchomości na cel określony w decyzji wywłaszczeniowej nie można mówić o jej zbędności na ten cel w sytuacji, w której potem doszło do zmiany jej przeznaczenia i przestała ona być wykorzystywana na tenże cel (por. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 6 grudnia 2006 r., I OSK 193/06, nie publ., z dnia 27 sierpnia 2009 r., I OSK 1138/08, nie publ., z dnia 13 stycznia 2010 r., I OSK 471/09, nie publ.).

Możliwość odwołania przez darczyńcę darowizny zgodnie z art. 13 ust. 2 u.g.n. odpada więc w razie, gdy nieruchomość została wykorzystana na cel określony w umowie darowizny, choćby następnie przestała ona być wykorzystywana na ten cel, podobnie jak wygasa przysługująca byłemu właścicielowi ekspektatywa prawa żądania zwrotu wywłaszczonej nieruchomości po tym, jak nieruchomość ta została wykorzystana na cel określony w decyzji wywłaszczeniowej, choćby następnie przestała ona być wykorzystywana na ten cel.

Przyjęta wykładnia art. 13 ust. 2 u.g.n. prowadzi do wniosku, że w niniejszej sprawie skarżąca nie była uprawniona do odwołania darowizny dokonanej umową z dnia 9 listopada 2005 r. Nieruchomość darowana pozwanej przez skarżącą na mocy umowy darowizny z dnia 9 listopada 2005 r. została wykorzystana na cel określony w tej umowie, skoro pozwana kontynuowała prowadzenie na tej nieruchomości zakładu podstawowej opieki zdrowotnej. Nie można wobec tego mówić o niewykorzystaniu tej nieruchomości na cel określony w umowie z dnia 9 listopada 2005 r. Oceny tej nie może zmienić to, że pozwana zaprzestała prowadzenia zakładu podstawowej opieki zdrowotnej na darowanej nieruchomości po tym, jak jej właścicielem stał się Skarb Państwa, gdyż nastąpiło to już po tym, jak nieruchomość wykorzystano na cel, który określała umowa darowizny z dnia 9 listopada, tj. na prowadzenie na niej tego zakładu.

Dodać należy, że do odmiennych wniosków nie może prowadzić to, że art. 13 ust. 2a u.g.n. w brzmieniu istotnym dla okoliczności sprawy stanowił, iż odstąpienie od odwołania darowizny wymagało zgody organu określonego w tym przepisie. Nie była to regulacja dotycząca tego, kiedy powstaje prawo do odwołania

darowizny, lecz tego, jaki warunek musi być spełniony, aby możliwe było odstąpienie od realizacji tego prawa. Odwoływanie się do art. 13 ust. 2a u.g.n. w rozpatrywanym brzmieniu było bezprzedmiotowe w razie ustalenia, że nie została spełniona przesłanka odwołania darowizny określona w art. 13 ust. 2 u.g.n.

Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 13 ust. 2 u.g.n. jest w związku z tym bezzasadny.

Powoduje to, że bezprzedmiotowe jest rozpatrywanie zarzutów naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1, art. 381 i art. 368 § 1 pkt 4 k.p.c., jak również art. 5 k.c. Wskazane zarzuty naruszenia prawa procesowego dotyczą uchybień, których miał się dopuścić Sąd Apelacyjny konstruując uzasadnienie zaskarżonego wyroku lub dopuszczając spóźnione twierdzenia pozwanej co do okoliczności faktycznych, które nie były istotne dla oceny istnienia – w świetle art. 13 ust. 2 u.g.n. - prawa skarżącej do odwołania darowizny lub które dotyczyły oceny, czy odwołanie przez skarżącą darowizny i wystąpienie przez nią z żądaniem zapłaty stanowiło nadużycie prawa podmiotowego (kwestia „wyręczania” skarżącej przez pozwaną z obowiązku zapewnienia świadczeń opieki zdrowotnej, kwestia informowania pozwanej przez skarżącą o konieczności odwołania darowizny, kwestia zerwania przez pozwaną negocjacji dotyczących wypłaty skarżącej rekompensaty, kwestia dopłacania przez pozwaną środków finansowych na funkcjonowanie przychodni, w której leczą się mieszkańcy skarżącej). Zarzut naruszenia art. 5 k.c. dotyczył tego, czy odwołanie przez skarżącą darowizny i wystąpienie przez nią z żądaniem zapłaty stanowiło nadużycie prawa podmiotowego. Żądanie skarżącej w niniejszej sprawie nie mogło być uwzględnione, gdyż nie była ona uprawniona do odwołania darowizny dokonanej umową z dnia 9 listopada 2005 r. Nie wchodziła więc w rachubę ocena, czy dopuściła się ona nadużycia prawa podmiotowego.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 99 oraz art. 108 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

jw

kc